

บทเรียนที่

2

โมเมนต์

วิชา กลศาสตร์เครื่องกล

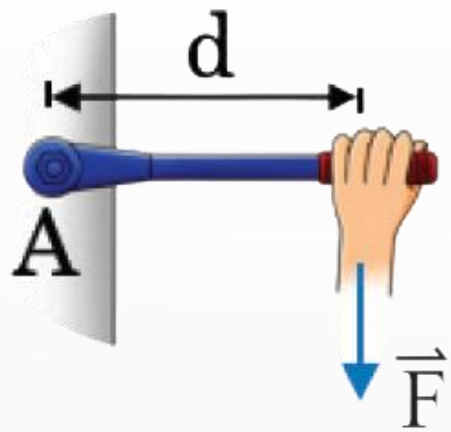

1 ความหมายของโมเมนต์

เมื่อมีการออกแรงผลักดันหรือดึงวัตถุที่ถูกยึดอยู่กับที่ โดยแรงที่มากระทำมีแนวแรงไม่ผ่านจุดศูนย์กลางของวัตถุหรือไม่อยู่ในแนวเส้นตรงที่ผ่านจุดหมุน วัตถุจะพยายามหมุนรอบจุดนั้น ผลของการหมุนวัตถุที่เกิดจากแรง ผลหมุนของแรงนั้นเรียกว่า **โมเมนต์ (Moment: $\vec{M}$)**

จากรูป แสดงการหมุนประแจด้วยแรง $\vec{F}$ ซึ่งกระทำตั้งฉากกับด้ามประแจมีระยะ d

และโมเมนต์ของแรง $\vec{F}$ รอบจุด A หาได้จาก

$$\vec{M}_A = \vec{F}d$$

- $\vec{M}_A$ คือ โมเมนต์เกิดขึ้นรอบจุด A มีหน่วยเป็นนิวตัน-เมตร (N·m)
- $\vec{F}$ คือ แรง มีหน่วยเป็นนิวตัน (N)
- d คือ ระยะตั้งฉากจากแนวแรงถึงจุดหมุน หรือเรียกว่าแขนโมเมนต์ มีหน่วยเป็นเมตร (m)

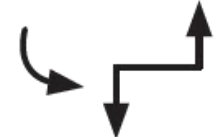
ชนิดของโมเมนต์

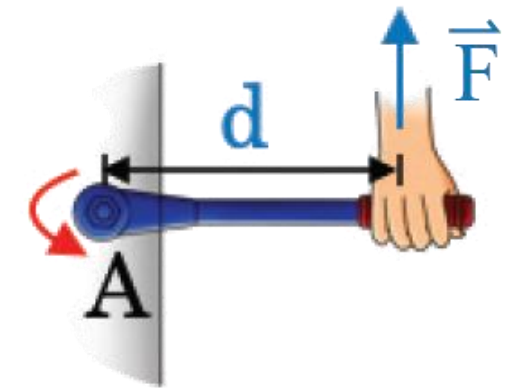
โมเมนต์เป็นปริมาณเวกเตอร์ การคำนวณหาผลรวมโมเมนต์ จะต้องนำทิศทางตามกฎมือขวาตั้งรูปมาใช้ด้วย แต่ในกรณีนี้เป็นการหาโมเมนต์บนระนาบ 2 มิติ จึงใช้ทิศการหมุนของวัตถุแบ่งเป็นโมเมนต์ทวนเข็มนาฬิกา และโมเมนต์ตามเข็มนาฬิกา

2.1

โมเมนต์ทวนเข็มนาฬิกา

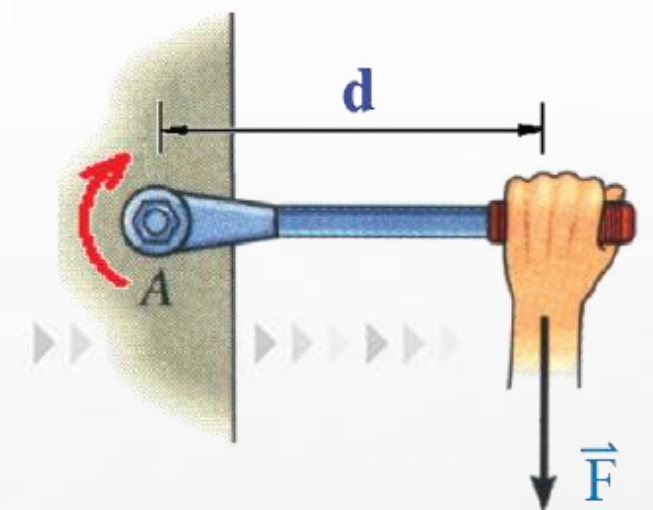
จากรูป แรง $\vec{F}$ จากมือที่กระทำต่อประแจ ทำให้ประแจหมุนทวนเข็มนาฬิกา รอบจุด A กำหนดให้มีเครื่องหมายเป็น (+) มีสัญลักษณ์ คือ

2.2

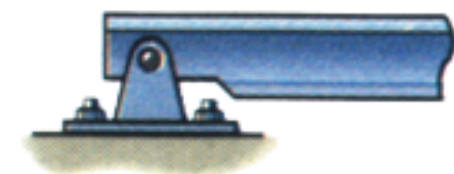
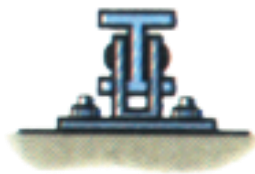
โมเมนต์ตามเข็มนาฬิกา

จากรูป แรง $\vec{F}$ จากมือที่กระทำต่อประแจ ทำให้ประแจหมุนตามเข็มนาฬิกา รอบจุด A กำหนดให้มีเครื่องหมายเป็น (-) มีสัญลักษณ์ คือ

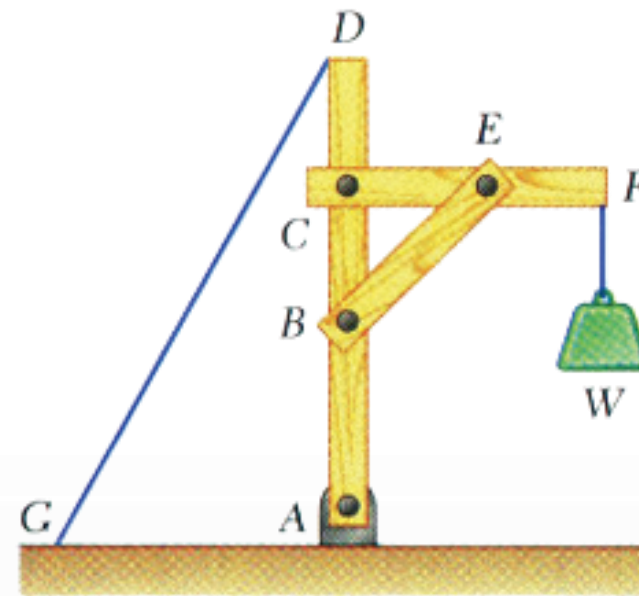

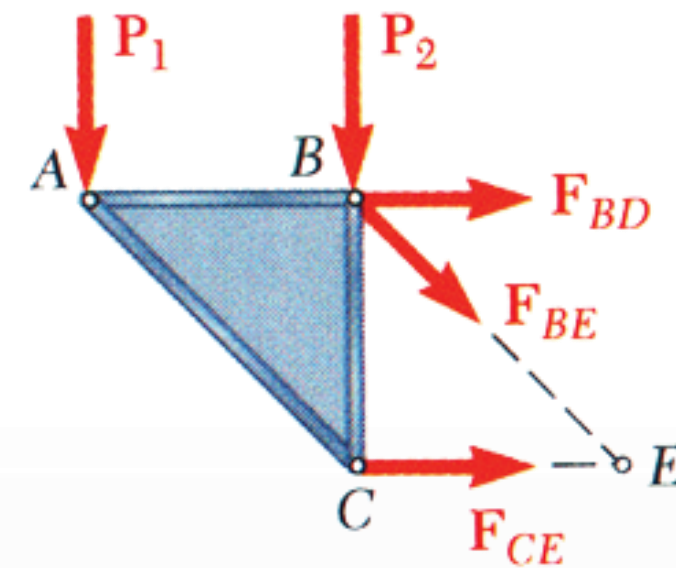
การกำหนดจุดหมุน

(ก)

(ข)

(ค)

การกำหนดจุดหมุน รูป ก เป็นลักษณะชิ้นส่วนที่มองดูแล้วหมุนได้จริง แต่จุดหมุนในที่นี้ ไม่เฉพาะชิ้นส่วนที่หมุนได้จริงเพียงอย่างเดียว แต่สามารถที่จะกำหนดจุดใด ๆ เป็นจุดหมุนก็ได้ เช่น จุด A-G ในรูป ข ก็เป็นจุดหมุนได้ หรือแม้แต่กำหนดจุดหมุนที่ไม่อยู่บนชิ้นส่วน เช่น จุด E รูป ค

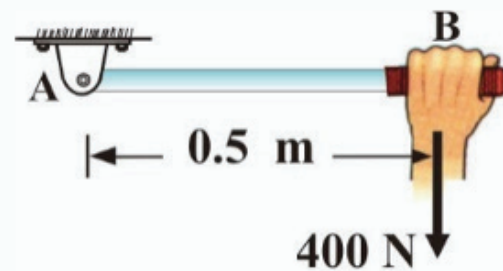

การหาขนาดและทิศการหมุนของโมเมนต์

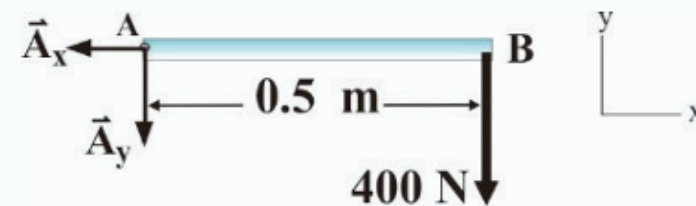
4.1

การหาขนาดและทิศการหมุนของโมเมนต์ของแรง 1 แรง

จงหาโมเมนต์รอบจุด A ดังรูป ก โดยไม่คิดน้ำหนักของชิ้นส่วน

(ก)

(ข)

วิธีทำ เนื่องจาก $\vec{A}_x$ และ $\vec{A}_y$ มีแนวแรงผ่านจุดหมุน A ซึ่งไม่ทำให้เกิดโมเมนต์ดังรูปที่ 2.6(ก) หาขนาดของโมเมนต์จากสมการ

$$\begin{aligned} \vec{M}_A &= \vec{F}d \\ &= 400 \times 0.5 \\ &= 200 \text{ N}\cdot\text{m} \end{aligned}$$

ดังนั้น โมเมนต์รอบจุด A มีค่าเท่ากับ 200 นิวตัน-เมตร มีทิศตามเข็มนาฬิกา

ตอบ

การหาขนาดโมเมนต์ของแรงกระทำ สามารถทำได้ 2 วิธี คือ

1 แยกแขนแรง ($\vec{F}$) ให้ตั้งฉากกับแรง (หาระยะ d เพื่อให้ตั้งฉากกับแรง)

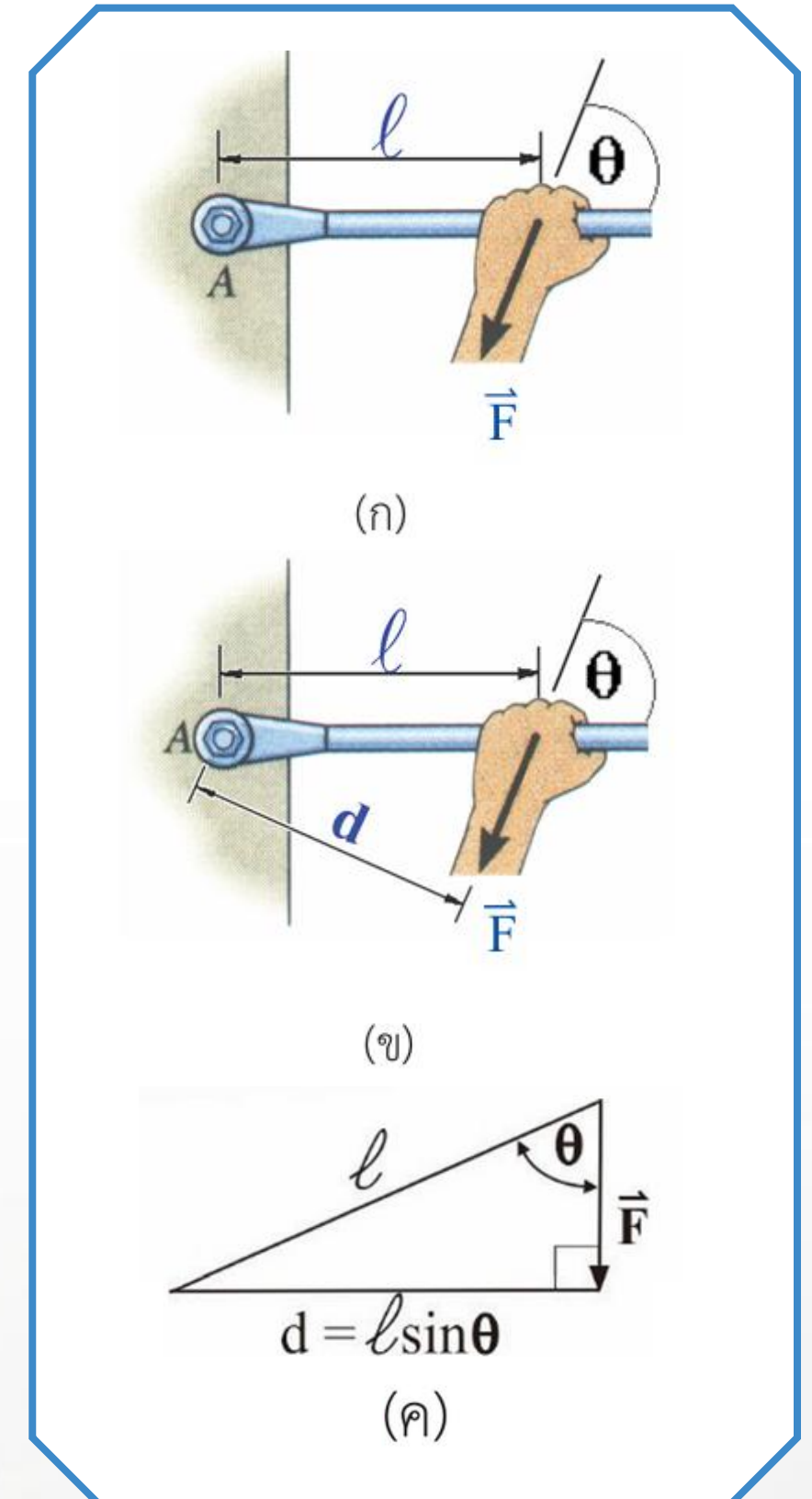
จากรูปที่ ก แรง $\vec{F}$ ไม่ตั้งฉากกับด้ามประแจ ถ้าไม่แตกแรง $\vec{F}$ เข้าพิกัดฉาก $x-y$ โดยความยาวของด้ามประแจ (l) ไม่เป็นแขนของโมเมนต์ เนื่องจากแขนของโมเมนต์ (ระยะ d) จะต้องตั้งฉากกับ แนวแรง F เสมอ ดังรูป ข จึงต้องแตกระยะ l ตามรูปที่ ค

$$\sin\theta = \frac{d}{l}$$

$$d = l \sin\theta$$

$$\vec{M}_A = \vec{F} \times d$$

$$\vec{M}_A = \vec{F} \times l \sin\theta$$

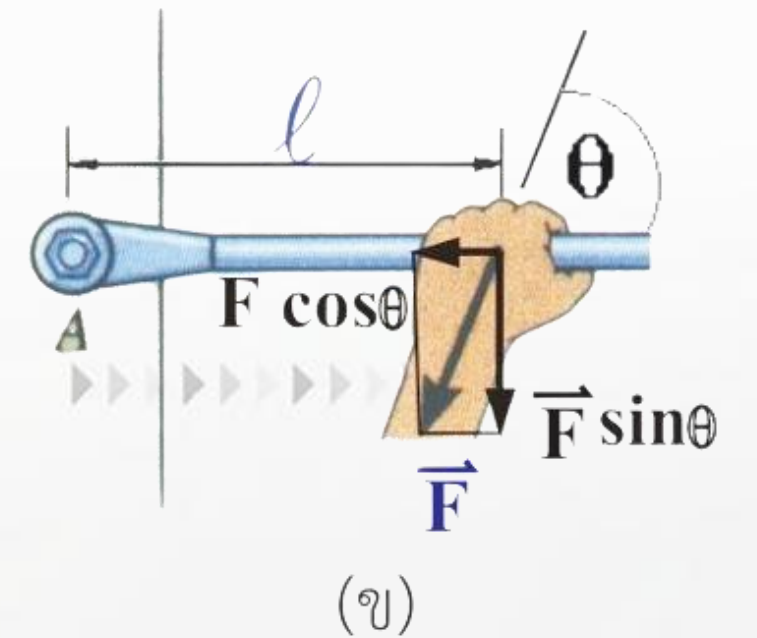
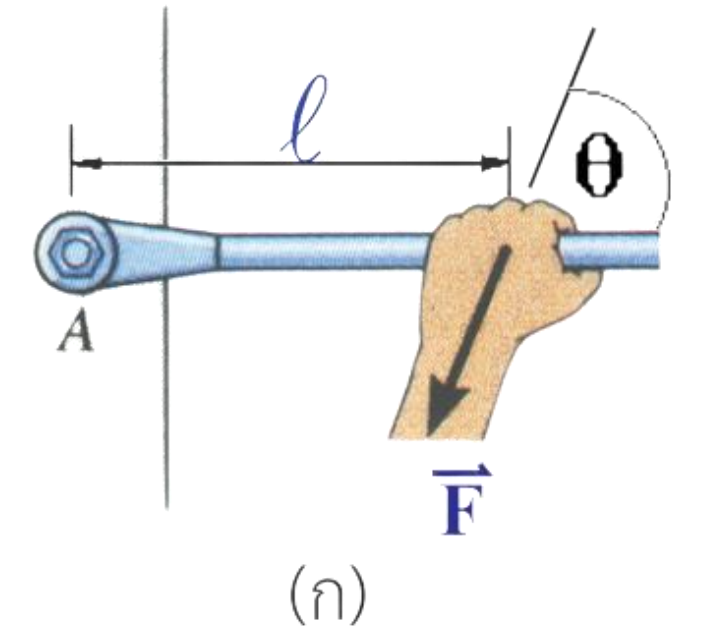

2 การแตกแรง ($\vec{F}$) ให้ตั้งฉากกับแขนแรง (ระยะ l)

จากรูป ก เมื่อไม่ทราบระยะ d ที่ตั้งฉากกับแรง $\vec{F}$ แต่ทราบค่าความยาว l จึงต้อง
 แตกแรง $\vec{F}$ ให้ขนานและตั้งฉากกับ l จะได้แรง 2 แรง
 ดังรูป ข คือ $\vec{F} \sin\theta$ และ $\vec{F} \cos\theta$ จะได้ว่า

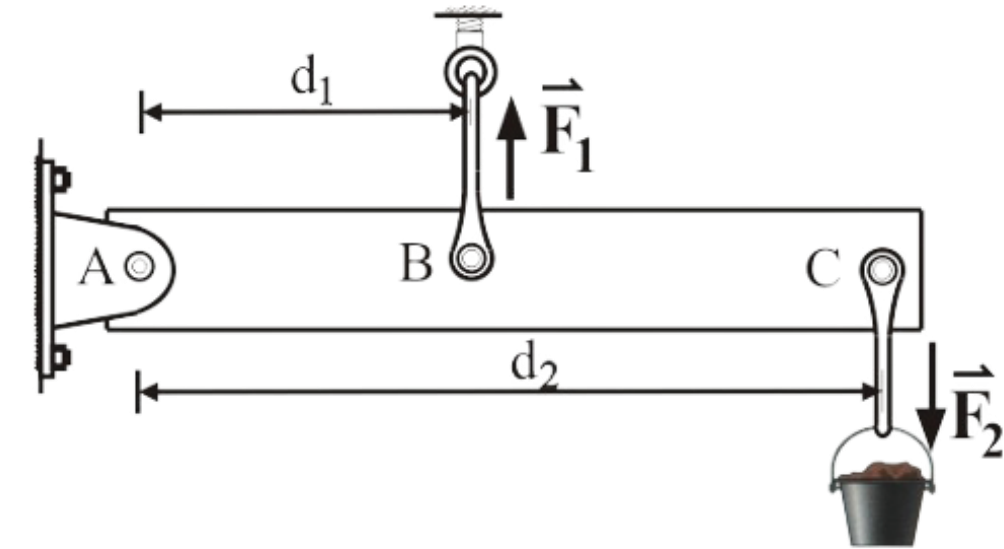
$$\begin{aligned} \vec{M}_A &= \vec{F} d \\ &= (\vec{F} \sin\theta \times l) + (\vec{F} \cos\theta \times 0) \\ &= \vec{F} \sin\theta \times l \end{aligned}$$

$F \cos\theta$ ไม่มีแขนโมเมนต์ เพราะแนวแรงตรงกับจุดหมุน (A) จึงไม่ทำให้เกิดโมเมนต์

4.2 การหาขนาดและทิศการหมุนของโมเมนต์ที่มีแรงกระทำมากกว่า 1 แรง

การคำนวณหาขนาดและทิศการหมุนของโมเมนต์
 เมื่อมีแรงมากกว่า 1 แรง รอบจุดหมุนใดจุดหมุนหนึ่งนั้น
 ในที่นี้กำหนดให้โมเมนต์ทวนเข็มนาฬิกา
 มีเครื่องหมายเป็นบวก (+) และโมเมนต์ตามเข็มนาฬิกา
 มีเครื่องหมายเป็นลบ (-) เขียนเป็นสมการได้ คือ

ผลรวมของโมเมนต์ = ผลรวมโมเมนต์ทวนเข็มนาฬิกา - ผลรวมโมเมนต์ตามเข็มนาฬิกา

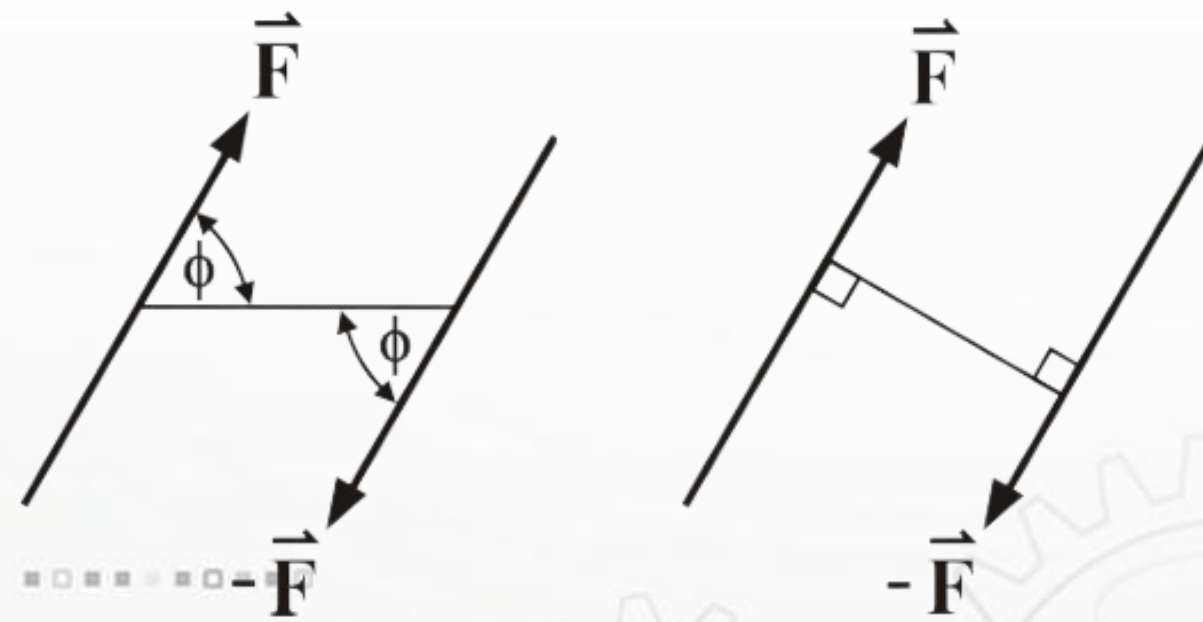
$$\oplus \sum \vec{M} = \sum \vec{M}_{\text{ทวน}} - \sum \vec{M}_{\text{ตาม}}$$

จากรูป ผลรวมของโมเมนต์คือ $\oplus \sum \vec{M} = \vec{F}_1 d_1 - \vec{F}_2 d_2$

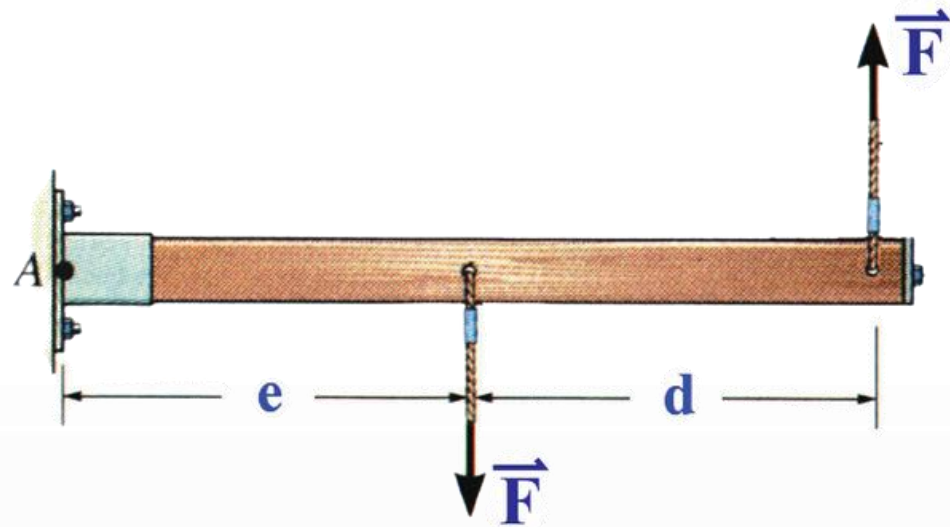
โมเมนต์ของแรงคู่ควบ

แรงคู่ควบ (Couple) หมายถึง แรง 2 แรงขนานกัน และมีขนาดเท่ากัน โดยมีทิศทางตรงข้ามกัน และแรงลัพธ์ของแรง 2 แรงที่ประกอบกันเป็นแรงคู่ควบมีค่าเท่ากับศูนย์ ดังรูป

5.1 คุณสมบัติของโมเมนต์ของแรงคู่ควบ

พิจารณารูป มีแรง $\vec{F}$ ขนาดเท่ากัน 2 แรง กระทำต่อคาน กำหนดให้จุด A เป็นจุดหมุน แรง $\vec{F}$ ตัวแรกห่างจากจุด A เป็นระยะ e ระยะระหว่างแรง $\vec{F}$ ทั้งสองมีระยะ d ซึ่งตั้งฉากกับแรง $\vec{F}$ ทั้งสอง เมื่อหาขนาดโมเมนต์รอบจุด A จะได้

$$\begin{aligned}
 \oplus \vec{M}_A &= \vec{M}_{\text{ทวน}} - \vec{M}_{\text{ตาม}} \\
 &= \vec{F}(e + d) - \vec{F}e \\
 &= \vec{F}e + \vec{F}d - \vec{F}e \\
 &= \vec{F}d
 \end{aligned}$$

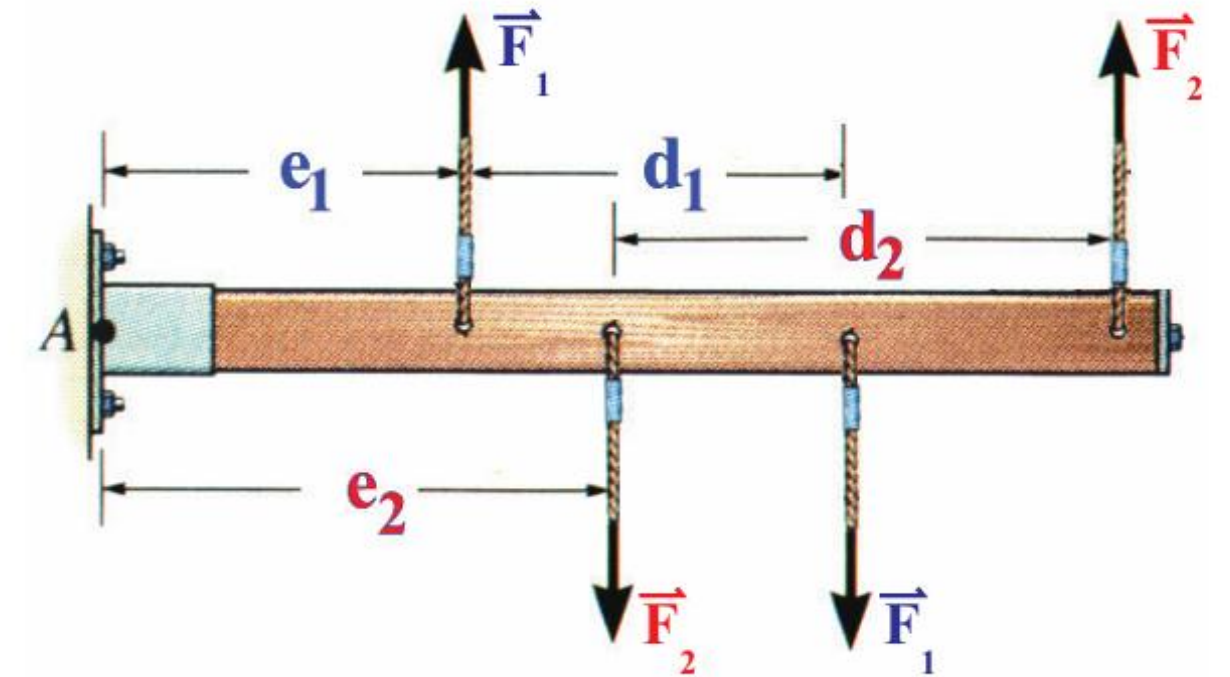
ดังนั้น โมเมนต์ที่เกิดขึ้นจากแรงคู่ควบนี้เรียกว่า **โมเมนต์ของแรงคู่ควบ ($\vec{M}_{\text{coup}}$)** ซึ่งมีค่าเท่ากับ ผลคูณของแรง ($\vec{F}$) และระยะทางตั้งฉากระหว่างแรงคู่ควบ (d) เขียนเป็นสมการได้คือ

$$\vec{M}_{\text{coup}} = \vec{F}d$$

5.2

โมเมนต์คู่ควบมีหลายโมเมนต์

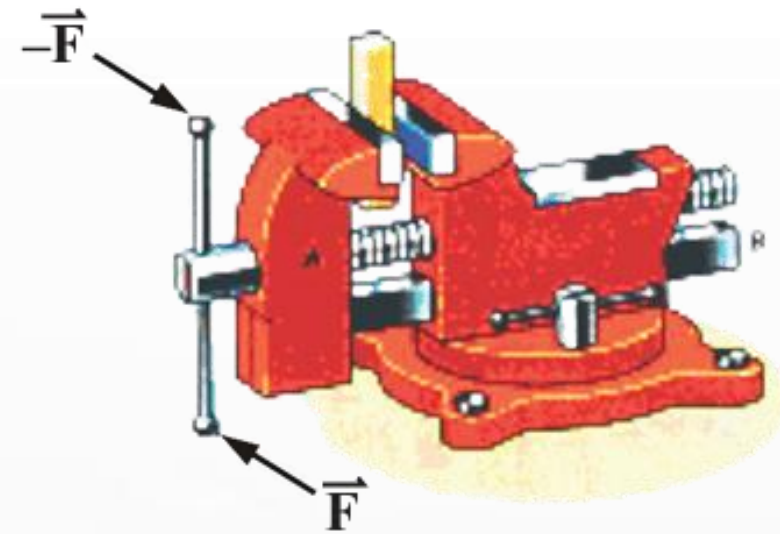
จากรูปในหัวข้อที่ 5.1 จุด A เป็นจุดหมุนใด ๆ ในระนาบของแรงคู่ควบ
 ทิศการหมุนของแรงคู่นี้ หมุนทวนเข็มนาฬิกา
 โดยจะเห็นว่าผลลัพธ์ของโมเมนต์รอบจุด A นั้น
 ไม่ขึ้นกับระยะ e และเนื่องจากระยะ e วัดจากตำแหน่งจุดหมุน A
 ดังนั้นจุด A จึงอยู่ตำแหน่งใด ๆ ก็ได้บนระนาบของแรงคู่นี้
 และถ้ามีแรงคู่ควบในระนาบเดียวกันมากกว่าหนึ่งคู่
 ดังรูป ก็สามารถหาผลรวมของโมเมนต์ที่เกิดขึ้นได้

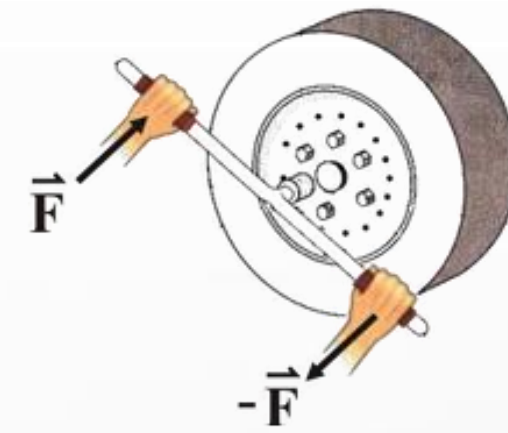
โมเมนต์ของแรงคู่ควบเมื่อมีมากกว่าหนึ่งโมเมนต์สามารถนำมาหาผลรวมได้ตามทิศการหมุนบนระนาบเดียวกันแบ่งได้ คือ โมเมนต์ของแรงคู่ควบหมุนทวนเข็มนาฬิกาเป็นบวก (+) และหมุนตามเข็มนาฬิกาเป็นลบ (-) เขียนเป็นสมการได้ คือ

$$\begin{aligned} \oplus \sum \vec{M}_{\text{coup}} &= \sum \vec{M}_{\text{ทวน}} - \sum \vec{M}_{\text{ตาม}} \\ \vec{M}_{\text{coup}} &= \vec{F}_2 d_2 - \vec{F}_1 d_1 \end{aligned}$$

ตัวอย่างของโมเมนต์ของแรงคู่ควบ

(ก) ต้ามหมุนปากกาขึ้นงาน

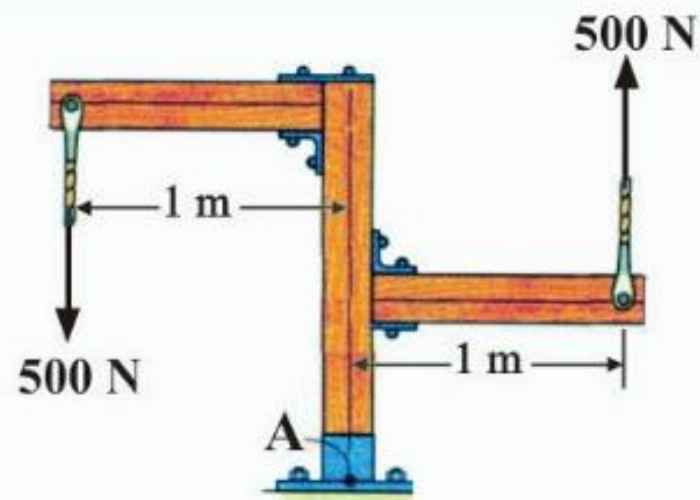

(ข) การขันล้อรถ

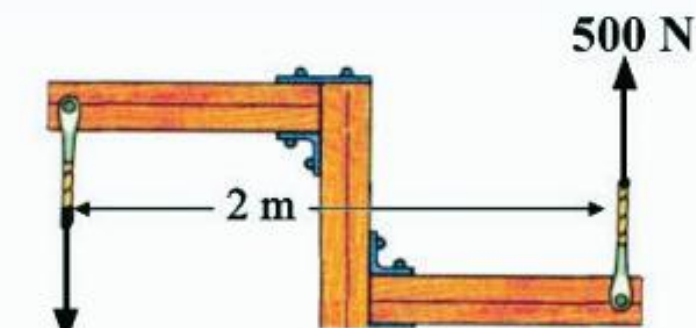

5.3 การคำนวณหาขนาดและทิศการหมุนโมเมนต์ของแรงคู่ควบ

จงหาโมเมนต์ของแรงคู่ควบที่มีแรง 500 N กระทำกับโครงสร้าง ดังรูป ก

(ก)

(ข)

วิธีทำ มีแรงคู่ควบเพียง 1 คู่ โมเมนต์ของแรงคู่ควบคือ

$$\begin{aligned}
 \oplus \vec{M}_{\text{coup}} &= \vec{M}_{\text{ทวน}} - \vec{M}_{\text{ตาม}} \\
 &= 500 \times 2 \\
 &= 1,000 \text{ N}\cdot\text{m} \\
 &= 1 \text{ kN}\cdot\text{m} \text{ (เครื่องหมายเป็น + จึงเป็น } \curvearrowright \text{)}
 \end{aligned}$$

ดังนั้น โครงสร้างนี้มีโมเมนต์ของแรงคู่ควบ

เท่ากับ 1 กิโลนิวตัน-เมตร มีทิศทวนเข็มนาฬิกา

ตอบ